

МАКЕДОНСКИ РАСКОЛ — ОДНОС ПРАВОСЛАВНЕ ОХРИДСКЕ АРХИЕПИСКОПИЈЕ И МПЦ

Томислав А. Лунић*
Факултет безбедности,
Универзитет у Београду

Апстракт: Суштина Цркве је у њеном јединству. И поред тога што су њене њомесне заједнице расејане по читавом свету, заједно чине једно тело — Тело Христово. Без тог јединства ниједна свештајна нема смисао. Са друге стране, раскол разара, раздељује Цркву изнутра. Године 1967. Македонска Православна Црква пролашава аутокефалност и улази у раскол у коме се налази до данашњих дана. У раду смо указали на околности и последице до којих је довео овај неканонски чин Македонаца, као и на пошеницијалну моћност повраћа на прави пут, пут истине и правовеља. Спрагање и прогон Митрополија Јована Вранишковског можда и најбоље осликавају суноврат у који се упуштала МПЦ. Православна Охридска Архиепископија као наследница једне од најстаријих хришћанских заједница на Балкану указује на раскол и позива МПЦ на повратак истинској вери. Да ли ће у томе успети остаје отворено питање како за македонски народ, тако и за хришћански свет у целини.

Кључне речи: Архиепископ Јован (Вранишковски), Македонски раскол, СПЦ, Православна охридска архиепископија, МПЦ, јединство Цркве.

Уводна разматрања

Проблем раскола у Македонији нагриза читаву хришћанску заједницу. Као сушта супротстављеност јединству, раскол Цркву нагри-

* tomislav.lunic@gmail.com.

за изнутра, раздељује је. У првом делу текста у кратким цртама хронолошки описујемо историјат Охридске архиепископије која је 2018. обележила хиљадугодишњицу од свог оснивања. 1967. године Македонска Православна Црква неканонски проглашава аутокефалност и уз помоћ тадашње власти у Македонији преузима храмове и инфраструктуру СПЦ. У другом делу текста описујемо страдање и прогон припадника Православне Охридске Архиепископије, канонске наследнице Охридске архиепископије, са посебним освртом на Митрополита Јована Вранишковског, чија судбина можда најбоље осликава бесмисленост догађаја који су задесили хришћански свет Македоније. У последњем делу текста указујемо на потенцијално могуће решење проблема раскола, а које се огледа у повратку МПЦ у евхаристијско и канонско јединство са СПЦ, односно са свим осталим помесним Црквама у васељени.

1. Охридска архиепископија — историјат

Зачеци хришћанског живота у прва три века нове ере тада римске провинције Македоније карактеришу бројни прогони хришћана. Исправно исповедање хришћанске вере на овом простору дало је многобројне мученике. Историјски извори такође указују да је још Апостол Павле посећивао ову провинцију. „Некои претпоставуваат дека ако Апостол Павле одел на мисионерско патување за Далмација по копно, тогаш сигурно поминал низ неколку градови на денешна Република Македонија, а во таков случај тешко е да се претпостави дека не поминал низ Ираклион (денешна Битола), или Лихнида (денешн Охрид)...“ (Вранишковски 2008, 13). Касније, пошто је Константин Велики легализовао хришћанску Цркву (324–337) верски живот се полако развијао, а тај простор дао је и бројна епископска седишта. Владике из Македоније учествовале су на више васељенских сабора о чему сведоче бројни археолошки докази. „Прва Црква во рангот на помесните Цркви на територијата на провинцијата Македонија била Прва Јустинијана“ (Вранишковски 2008, 15). Године 535. цар Јустинијан I даје црквену независност архиепископији на простору тадашње провинције Македоније и те области ће доцније бити део Охридске архиепископије. Велики допринос развоју хришћанске културе у македонским пределима дали су Свети Климент Охридски и Свети Наум Охридски, два ученика Ђирила и Методија. Они су основали чувене манастире Свети Климент и Свети Наум, а основана епископија била је потчињена аутокефалном архиепископу и Бугарском патријарху. Након пада

првог бугарског царства, ова територија долази под управу Византије тј. Цариградске Патријаршије.

Недуго после смрти Јована I Цимискија, Самуилу¹ је пошло за руком да оснује велико словенско царство које је обухватало северне српске земље, Македонију и Арбанију. Византијски владар Василије II победио је Самуила у бици на Беласици 1014. године, а његово царство коначно је уништено 1018. године. Василије ипак није укинуо аутокефалност словенске цркве у Охриду и допушта оснивање Охридске архиепископије 1018. године. „Автокефалној Охридској цркви цар постави за архиепископа урођеника (Словенина) Јована и изда три царске повеље, којима га утврди у правима не само над словенским и српским епархијама које су за цара Самуила под Охрид потпадале него, на тражење архиепископа Јована, и у онима које су под Охрид потпадале за бугарских царева Симеона и Петра, када се област Бугарског Царства најдаље ширила“ (Новаковић 2018, 5–7).

Хронолошко праћење историјата Охридске архиепископије указује на тесну везу са Српском Црквом.² У том смислу полазну основу разматрања чини Рашка, односно подручје којим је владао жупан Вукан I. То су биле „епископије у Сирмијуму, Расу и Призрену као најзападније епархије на ободу Охридске архиепископије“ (Gelzer 1892). Епархије су биле на линији разграничења са Драчком митрополијом и католичким бискупијама приморских градова. Вукан I је уз подршку дукљанског владара Бодина ојачао своју власт у источним српским земљама. „Отворило се ново поглавље српско-византијских односа. На тлу Охридске архиепископије ствара се ново државно средиште, а улога старе Рашке епископије постаје све значајнија“ (Калић 2007, 198). На основу расположивих историјских података територија коју је обухватала Охридска архиепископија није се мењала од времена цара Василија II (1019–1020) па до краја XII века. „Рашка епископија се постепено јавља у пописима Охридске архиепископије“ (Снегаров 1995, 188–192). Све до образовања Српске ар-

¹ Самуило је био цар-аутократор балканских Словена (976–1014).

² У децембру 2019. Епархија рашко-призренска је прославила јубилеј — 800 година аутокефалности Српске Архиепископије и 1000 година од првог писаног спомена Рашке епархије. „Призренска епархија се у периоду од 1019. до 1219. налазила под јурисдикцијом Охридске архиепископије. Цар Василије II је одмах по освојењу Охрида издао три повеље охридском архиепископу Јовану, којима је био утврђен обим Охридске архиепископије... према првој повељи, која је издата 1019. године, у састав Охридске архиепископије ушла је и Призренска епархија. То је уједно и први записани податак, где се помиње Призренска епархија, која ће у будућности одиграти веома важну улогу у историји Српске Православне Цркве и српског народа“ („Епархија рашко-призренска обележава 1000 година постојања“ 2017).

хиепископије (1219), Рашка епископија је била средишња црквена област српске државе. „Епоха Стефана Немање се разликује од претходних и по томе што је владар најпре у сарадњи са византијском Охридском архиепископијом, касније и мимо ње, постављао темеље државе Немањића“ (Калић 2007, 206).

Охридска архиепископија је повељамa које је издао цар Василије II³ бројала 31 епархију. Тај састав Охридски архиепископи кратко су сачували под притисцима митрополита Драча који је под своју јурисдикцију вратио арбанашке епархије, као и митрополита у Епиру, Тесалији и Јужној Македонији који су присвојили себи суседне епархије. Тако је Охридска архиепископија током XII века имала 24 епархије. Каснијим освајањима српских, бугарских и других владара на рачун Византије, смањивао се и простор који је покривала Охридска архиепископија. Када је цар Душан Силни освојио Охрид (1334), оставио је Охридској архиепископији аутокефалност. Краљ Вукашин Мрњавчевић и његов брат Јован Угљеша Мрњавчевић (1365–1371) су присајединили Охридској архиепископији још неколико епархија међу којима су и сереска, драмска, хриштопољска (кавалска). Уследило је турско освајање тих простора када подручје Охридске архиепископије прелази из српских у турске „руке“.

Доласком Турака на Балкан Охридска архиепископија задржава свој статус и територију. Територијално се шири на рачун Пећке Патријаршије тј. српских земаља, као и Влашке, Молдавије, Босне, Далмације и Јадранског приморја. Због тешких материјалних услова, цариградски патријарх Самуило I Хенцерис укинуо је Охридску архиепископију 1767. године. Тада њене епархије спадају под надлежност Цариградске Патријаршије. Последњи охридски архиепископ Арсеније умире као монах на Светој Гори. Према Илариону Руварцу, у периоду од пада Смедерева (1459) па до 1557. Српска Црква била је под јурисдикцијом Охридске архиепископије (Руварац 1868, 240–251). Руварац подвлачи да је српска црква докинута и да су све српске епархије биле подвргнуте Охридској архиепископији све до обнављања Пећке Патријаршије 1557. г. (Руварац 1868, 240–251). Неки од аргумената који могу да потврде ову тезу су:

- 1) У Пећком поменику тог доба, уз имена српских архиепископа чија се имена налазе на левом ступцу у рукопису, на десној страни се налазе охридски архиепископи Прохор и Никанор;

³ Прва повеља је издата 1019. године, а друге две 1020. г.

2) Титуле Доротеја и Прохора гласе тако да се титулишу као архиепископи Бугара и Срба;

3) Посланица цариградског патријарха Јеремије из 1530. тврди да Пећ и сва српска земља припадају Охридској архиепископији итд. (Ђурђевић 1970, 188–189).

С друге стране, Јован Радонић и Мирко Марковић заступају мишљење да Српска Црква није укинута после 1459. г. (Радонић 1950, 157–158; Мирковић 1965, 53–69). Можемо да наведемо неке аргументе:

1) У летописима... код Арсенија II стоји да су Турци приликом освајања српске земље наметнули велики данак на Српску Цркву;

2) У једном запису из 1508. спомиње се Архиепископ Јован, који „придржава престо Светог Саве“;

3) У једном запису из 1524. године спомиње се Митрополит Марко, који влада црквама и придржава престо Св. Саве Српског итд. (Ђурђевић 1970, 190).

У сваком случају, између Српске Цркве и Охридске архиепископије постојала је на неки начин борба за „превласт“ и доминацију. Бранислав Ђурђевић наводи да је у Охридској архиепископији владао заједнички књижевни језик Срба, Бугара и Македонаца (односно Словена у Македонији) у српској редакцији, а да је обнављање Пећке Патријаршије уместо црквеног уједињења Срба и Македонаца довело до одвајања једног дела македонског народа од јурисдикције охридске цркве и припајања Српској Цркви која је ојачала (Ђурђевић 1970, 208–209).

Од 1767. до 1872. територија Охридске архиепископије била је под духовном управом Цариградске Патријаршије. Појавом Бугарске егзархије (1870) настаје раскол. Дешавало се да у истом граду столују и егзархијски и патријаршијски епископ (нпр. у Битољу, Прилепу, Скопљу, Велесу). Где год се више од једне трећине људи изјашњавало за егзархију, Турци су допуштали изградњу егзархијских храмова, као и успостављање егзархијске јурисдикције. Етнофилетизам Бугарске егзархије био је осуђен на помесном сабору у Цариграду 1872. као јерес. Бугарска егзархија је наставила да се шири ка данашњој Македонији. То је трајало негде до I светског рата. Поновним формирањем Српске Патријаршије (1920), те територије (данашња Македонија) Цариградска Патријаршија званично отпушта и препушта Српској Православној

Цркви. Године 1922. издат је томос који то питање отпуштања епархија из Цариградске у Српску Патријаршију званично и регулише. Од тог тренутка исте су под јурисдикцијом СПЦ.

2. Сукоб Православне Охридске Архиепископије и МПЦ

Комунистички режим бивше СФРЈ подржавао је дезинтеграционе поступке унутар СПЦ. Одмах након завршетка Другог светског рата Свети Архиепископски Синод СПЦ био је одлучан да спречи одвајање епархија унутар НР Македоније. „Свети синод је 22. септембра 1945. године заузео становиште да је проглашење МПЦ неосновано и неканонско, јер је, сходно решењу Цариградске Патријаршије од 1920. године, Македонија (Јужна Србија) била присаједињена јурисдикцији СПЦ, као и да је раније Македонија припадала Пећкој Патријаршији“ (Пузовић 1997, 16). Из записника Светог Архиепископског Сабора види се одлучност СПЦ из тог периода: „Свети Архиепископски Сабор одобрава одлучан став Његове Светости Патријарха Господина Гаврила... да се никако не попусти у питању Српске Православне Цркве у НР Македонији и да се црквени поредак има сачувати онако како је он вековима постојао“ (Свети Архиепископски Синод 1947, зап.121). До 1958. године, када је на челу СПЦ био Патријарх српски Викентије није се попустило расколничким акцијама из Македоније. На пример Црквени суд Епархије скопске 16. маја 1958. године доноси одлуку да четири предложена лица не могу бити бирани за Епископе, пошто не испуњавају канонске услове. Наведени протојереји и свештеници били су домороци⁴ и Свети Архиепископски Сабор начелно није имао ништа против тога, али они једноставно нису испуњавали услове због чега је одговор и био негативан (Свети Архиепископски Синод 1958, бр.159). Чим је блаженопочившег Патријарха Викентија наследио Патријарх Герман, ситуација се донекле променила. Притисци су настављени. Комунистички режим је 1958. г. подржао организовање Македонске Православне Цркве која је 1967. г. прогласила аутокефалију „Охридске архиепископије“.

Синод СПЦ исту проглашава расколничком, а са њеном јерархијом прекида евхаристијско општење. „Самопрокламована Македонска црква уз асистенцију македонског режима ставила је под своју контролу све православне храмове на територији Републике Македоније“ (Мељанац 2014, 127). Започет је са једне стране немар

⁴ Поменути свештена лица била су пореклом са простора Македоније.

македонских власти према српским гробљима и спомен-обележјима палим српским ратницима у ослободилачким ратовима, док су са друге стране српско-македонски односи дугорочно поремећени због неканонског одвајања МПЦ. СПЦ због притисака комунистичке власти није „расколницима“ судила за учињено, већ је у више наврата позивала МПЦ на повратак канонском јединству. Интензивнији разговори између расколничке Македонске цркве и СПЦ започети су 90-их година XX века. Први озбиљнији напредак догодио се 2002. г. када је потписан Нишки споразум који Македонцима даје широку аутономију, а укључује и предлог за промену имена у Охридска архиепископија. Убрзо након потписаног споразума епископи МПЦ повлаче потпис. Тада Патријарх српски Павле шаље позив свим епископима понаособ да ступе у литургијско и канонско јединство са СПЦ, а преко ње и са свим осталим Православним Црквама. „Једини који се одазвао и приступио јединству је Митрополит велеско-повардарски Јован, који је после тога избачен из митрополије, суђено му је за измишљене грехе, осуђиван је и затваран у неколико наврата на вишегодишње затворске казне“ (Поповић 2009, 54). Владици Јовану суђено је због наводних финансијских малверзација, док је суштински разлог био повратак у канонско јединство са СПЦ. Против припадника ПОА до данас је вођено двадесет судских поступака при чему неки од њих још нису окончани. Канонска јерархија броји четири архијереја, мањи број ниже јерархије и проглашена је издајничком, док расколничка јерархија има десет епископа и већи број ниже јерархије.

Владику Јована Вранишковског⁵ македонске власти су још 2002. године, након успостављања јединства, ухапсиле у једном храму у Битољу, који притом није ни припадао МПЦ. Разлог за прво хапшење Архиепископа које је извршено током обављања свете тајне крштења, званично је било ремећење јавног реда и мира и пружање отпора полицијском службенику. Тада Владика добија пет дана затвора. Године 2004. он бива осуђен на годину и по дана затвора због подстрекивања на етничку и верску мржњу. Владика је тада провео у затвору 220 дана. Занимљив је текст који је објавио у једном недељнику, одмах након првог изласка из притвора и са првим импресијама из затвора: „Ново искуство које сам стекао у затвору је потврда искуства старијих, да људи у затвору најлакше примају проповед наде. Вероватно је тако и у рату. Али, не само нада да је Бог једини праведни судија и да ће на крају Он судити чак и твојим тужитељима, судијама, већ и нада да је,

⁵ Архиепископ и Митрополит Јован VI осамдесет и четврти је охридски Архиепископ.

поред тога што је праведан, Он и многомилостив. Једини који те не оставља. Чак ни овде, у затвору. Када те се сви одрекну, када ти држава укине сва права, када те се ближњи застиде, тада ти остаје — Бог. Он који је почетак и крај, Алфа и Омега. Он, Христос јесте слобода у затвору“ (Вранишковски 2003).

Нешто касније, након што је Архиепископ охридски и Митрополит скопски Јован осуђен и спроведен у затвор Идризово где је у првој фази уз повремене прекиде провео скоро две године, сестринство манастира Светог Јована Златоустог уз благослов Митрополита објављује књигу *Слобода у затвору*. Књига се темељи на писмима Његовог Блаженства која је слао сестринству манастира. У њој Владика објашњава нека важна питања о Цркви. На питање надзорника када већ постоји Српска, Руска, Грчка, Бугарска Црква, зашто не може да постоји и Македонска, Архиепископ Јован одговара: „То је један, рецимо, постојећи проблем у Православној Цркви, али не и суштински. Наметнуо се у 19. веку, када су се балкански народи ослобађали од Турака и формирали Цркве на ослобођеној територији националних суверених држава. Пре тога, древне су патријаршије и архиепископије носиле само име града у коме се налазио првотрони Епископ. Тако, до дана данашњег постоје: Константинопољска, Александријска, Антиохијска и Јерусалимска Патријаршија. С друге стране, националфилетизам, који се појавио у 19. веку, био је осуђен 1872. године, на Помесном сабору у Константинопољу, када је било прекинуто општење са Бугарском егзархијом, зато што је формирана из националних, нецрквених побуда“ (Вранишковски 2007, 13). Даље Митрополит појашњава: „Важније је нешто друго: да ли ће, у случају да се Црква у Р. Македонији не назове македонском, моћи да се очекује да се у догледно време ни Црква у Србији не назива српском, у Русији руском, у Грчкој грчком, а у Бугарској бугарском? ... Са великом надом ћу вам одговорити да ће у догледно време изостати национални предзнак испред имена неких православних Цркава. Свакако да је то процес, треба времена, али Црква Божија већ живи у вечности“ (Вранишковски 2007, 14). Надзорнике из притворске јединице Митрополит Јован је подсетио да су многа велика збивања у Православној Цркви подстакнута од људи пореклом баш из данашње географске Македоније (на пример Свети Ђирило и Методије) и да су многи градови баш са територије географске Македоније још у време византијског цара Јустинијана били седишта епископских катедре. Зато Митрополит Јован и поставља реторичко питање: „Зашто не веровати да превазилажење свих облика националфилетизма неће почети управо на територији географске Македоније?“ (Вранишковски 2007, 15).

У пролеће 2006. г. Владика Јован је пуштен, али су македонске власти против њега одмах покренуле нови поступак (овог пута за проневеру 57.000 евра). Након 256 дана проведених у затвору он бива пуштен. Године 2008, док је био на поклоничком путовању, против њега је покренут нови поступак и Владици је одређен притвор. Тада Свети Синод ПОА доноси одлуку да се Арх. Јован не враћа у земљу док се процес не оконча. Тај период он проводи у Србији и Грчкој. Године 2009. Архиепископ Јован је осуђен за проневеру суме од око 250.000 евра док је још био Владика канонски непризнате МПЦ (ту суму је требало да исплати МПЦ). Дана 16. октобра 2010. он бива ухапшен на бугарској граници на основу потернице Интерпола из Македоније, али га Суд у Бугарској није изручио Македонији и пушта га на слободу уз образложење да је пресуда резултат гоњења на верској основи, а не због повреде кривичног закона („Владика неће бити изручен Македонији“ 2011). Дана 12. децембра 2011. године на грчко-македонској граници (гранични прелаз Мецитлија-Ники код Битоља) Владика Вранишковски поново бива ухапшен и пребачен у затвор Идризово („Ухапшен Владика охридски Јован“ 2011). Дана 2. фебруара 2015. г., после иницијативе Руске Православне Цркве која је апеловала на македонске власти да имају милости зарад виших циљева и коначно пусте на слободу утамниченог Архиепископа Јована, он бива пуштен на условну слободу. Коначно је пуштен „након што је Апелациони суд у Скопљу одбио као неосновану жалбу Јавног тужилаштва за борбу против организованог криминала и корупције, које је 19. јануара уложило жалбу на одлуку Кривичног суда о условном отпусту Вранишковског“ (Томчић 2015).

ПОА је и данас принуђена да своја богослужења врши у својеврсним катакомбама иако су гоњења престала, што пружа наду да ће се услови коначно поправити. Треба споменути и пресуду Европског суда за људска права из Стразбура (новембар 2017) која коначно иде у прилог признања ПОА као верске заједнице Републике Македоније и то званично признате. Уложену жалбу Владе Македоније из фебруара 2018. Велики Савет Европског суда за људска права је одбио у априлу 2018. године („Европски суд за људска права: Македонија да региструје Православну Охридску Архиепископију“ 2018).

С друге стране, МПЦ се већ педесетак година налази у борби за аутокефалност, чему се пре свега противи СПЦ и Руска Православна Црква. Чак је пробала да промени мајку Цркву и да то буде Бугарска Патријаршија, али није успело. Затим су пробали са Константинопољском Патријаршијом. Константинопољска Патријаршија их је једним декретом успоставила у канонску јерархију, која важи само за њу, док друге Цркве не признају њену јерархију као канонску. Дана 30. сеп-

тембра 2019. г. ПОА је прославила хиљаду година од оснивања Охридске архиепископије.⁶ Централна прослава одржана је у Ставропигијалном манастиру Светог Јована Златоустог у Нижеполу; на богослужењу је началствовао Архиепископ охридски и Митрополит скопски Јован. „Литургијско торжество са својим појањем увеличали су познати псалти из Србије, Грчке и Бугарске“ („Охридска архиепископија прославила 1000 година од оснивања“ 2018). Седиште ПОА је још од 2002. у селу Нижеполе (мак. Нижеполе) код Битоља, где се и гради манастир. Можемо да кажемо да су страдање и судбина Архиепископа охридског и Митрополита скопског Јована Вранишковског постали симбол духовне кризе македонског народа, као и раскола у коме се нашла МПЦ.

3. Јединство Цркве на територији Републике Северне Македоније — утопија или реалност?

Апостол Павле у Посланици Ефесцима вели: „Једно тело, један дух, као што сте и позвани у једној нади звања свог“ (Еф. 4, 4). „И Он је дао једне апостоле, а једне пророке, а једне јеванђелисте, а једне пастире и учитеље. Да се свети приправе за дело службе, на сазидање тела Христовог. Докле достигнемо сви у јединство вере и познање Сина Божијег, у човека савршеног, у меру раста висине Христове“ (Еф. 4, 11–13). „Апостол Павле не предвиђа могућност никакве поделе Цркве на делове. Сви заједно треба да раде на зидању Христовог тела“ (Самарција 2007, 9). Свети Кипријан Картагински пишући о јединству цркве каже: „Црква је једна, мада се, услед прирастања плодородија, шири и дели на мноштво. Сунце такође има мноштво својих зрака, али је сунчева светлост једна; много је грана на дрвету, али је стабло једно и снажно се држи у корену; много рукаваца истиче из једног извора, али иако се сваки од њих разлива на своју страну стварајући обиље вода, ипак у свом извору они сви налазе и имају тј. чувају јединство“ (Г. Чудотворац, И. Римски, К. Картагински 2007, 182). „Онај ко напусти Цркву Христову лишава се награда које је предодредио Христос: он јој постаје туђ, непотребан и њен противник. Такав не може имати Бога за Оца, ако нема Цркву за мајку. Тај, који се налази изван Цркве, може се спа-

⁶ Синод ПОА је послао писмо и позвао представнике МПЦ да буду гости (не да служе, него да буду присутни), што би био први корак и јасан знак заинтересованости ПОА за јединство. МПЦ није ни одговорила.

сти једино у том случају, ако се спасао неко од оних који су били изван Нојевог ковчега...“ (Г. Чудотворац, И. Римски, К. Картагински 2007, 183). Даље, Свети Кипријан наглашава: „Ако спасоносни савет не може неке вође раскола и узрочнике метежа, који и надаље живе у слепом и упорном безумљу да врати на пут спасења... онда ви расцепите лукаве мреже, ослободите заблуде колебљиве стопе ваше и познајте праву стазу небескога пута“ (Г. Чудотворац, И. Римски, К. Картагински 2007, 195). „Молим вас, пак, браћо, чувајте се од оних који чине распре и раздоре на штету науке коју ви научисте, и уклоните се од њих“ (Рим. 16, 17). „Који имају обличје побожности, а силе су се њене одрекли. И ових се клони“ (2. Тим. 3, 5). „Ако ми сачувамо те заповести, ако ревнујемо у тим поукама, онда никако нећемо пасти у прелест ђаволову и — као будне слуге — царствоваћемо заједно са Владиком Христом“ (Г. Чудотворац, И. Римски, К. Картагински 2007, 197). У расколу нема спасења, иако није баш најбоље рећи да у њему нема баш никакве благодати. „Али би ту благодат радије назвали благодат у потенцији... у суштини је потенцијална и чека тренутак да се раскол излечи да би постала делотворна... благодат која се не даје у изобиљу и пуноћи како то бива у Цркви, већ се даје на цуцу, као кад се храни беба“ (Вранишковски 2009, 13). Дакле, треба направити везу у следећем: Црква — благодат у пуноћи — спасење. У монументалном делу *О држави Божијој*, Свети Августин вели: „Црква не постоји због царстава и власти, већ због спасења људског рода и Царства Божијег“ (Роуз 2008, 8).

Владика Јован Вранишковски на предавању на Машинском факултету 2006. године скреће пажњу на феномен Цркве: „Јединство Цркве је сама суштина Цркве. Верујемо у једну свету, саборну и апостолску Цркву. То је ушло у Никео-цариградски символ вере и зато кажемо да је јединство сама суштина вере. Дакле, исповедамо једну Цркву и прихватимо да смо једна Црква“ („Архиепископ Јован охридски о расколу у Македонији“ 2012). Даље, Владика Јован наводи: „Најстарије, прастаро дакле схватање Цркве је схватање Цркве као тело Христово. Зато и Црква једино може да буде једна, и не може да постоји више Цркава. И поред тога што Црква је расејана по читавом свету и постоје помесне локалне евхаристијске заједнице, оне све заједно ипак су једно тело, Тело Христово. И свако ко није у том телу Христовом, не може се назвати Црквом“ („Архиепископ Јован охридски о расколу у Македонији“ 2012). Раскол разара Цркву. „Он растура уместо да сабира, разделяје уместо да сједињује“ (Вранишковски 2009, 7). „Раскол је више супротстављеност него противречност... Раскол који је супротстављеност, изнутра нагриза црквени идентитет“ (Вранишковски 2009, 7). Раскол у Македонији је политичког карактера чији је циљ био да

ослаби моћ СПЦ, као и да омогући власти комунистичке СФРЈ да на тај начин контролише дијаспору која је била антикомунистички расположена. Прецизније сагледано, шизма у Македонији мотивисана је националфилетистичким побудама које се појављују у 19. и 20. веку, а плод је декаденције вере после негативних искустава током отоманског и комунистичког ропства. С друге стране „еклисиологија Православне Цркве не познаје проблем назван аутономија или аутокефалија. То је вештачки проблем наметнут... у 19. веку. Не може једна помесна Црква да буде Црква, ако није аутономна па и аутокефална од других Цркава, нити опет може да буде Црква ако се потпуно издвојила од других Цркава и нема општење са њима“ (Вранишковски 2009, 19).

„Црква је једини простор у коме се савршавају тајне спасења, но искључиво од канонски успостављене јерархије“ (Вранишковски 2009, 9). Архиепископ Јован наводи да се у текстовима и записима Светог Кипријана Картагинског препознаје еклисиолошко предање Цркве наслеђено од Светог Игнатија Антиохијског и Климента Римског, где Црква има следећу структуру: „Епископ, презвитер, ђакон и лаос или народ Божији. Клир у који спадају презвитери и ђакони, као и лаос, потчињени су Епископу, али сасвим сагласно Еванђељу“ (Вранишковски 2009, 8). Владика Јован закључује да се еклисиологија Светог Кипријана темељи на следећем: „Саборна Црква је јединствена област деловања Светога Духа и ради тога има јединствену силу да поседује право учење и свете тајне... Канонске и суштинске границе Цркве се поклапају. То поклапање доказује се у јединству сваке помесне Цркве у једној Евхаристији савршаваној од једног Епископа. Свако ко не учествује у тој Евхаристији... те врши другу Евхаристију под другим Епископом расколник је и у канонском, али и у суштинском догматском смислу“ (Вранишковски 2009, 10–11). Епископ др Јован Пурић пише о потреби и неопходности постојања Светотајинског Свештенства. Без рукоположених свештеника по утврђеним канонима, Црква не може да се назове Црквом. Епископ Јован наводи да свештенство мора да буде „рукоположено и миропомазано Духом Светим преко којег ће грешни људи у Цркви Христовој примати нетварну благодат Божију“ (Пурић 2018, 105). Свети Игњатије Богоносац подвлачи: „Сви следујте епископу, као Исус Христос Оцу, а свештенству као Апостолима, а ђаконе поштујте као Божију заповест“ (Пурић 2018, 110). „У Цркви Христовој нема ни индивидуализма, нити колективизма. Постоји само саборна, жива, одуховљена, динамична и љубећа Заједница. Једноставно, такав је поредак Цркве Христове“ (Пурић 2018, 112).

Поставља се логично питање да ли МПЦ може да уђе у јединство са канонском ПОА? Пожељно је скренути пажњу да се на ширем под-

ручју Православних Цркава примењује изванредан модел или како вели Владика Јован Вранишковски „икономија“ у односу према расколницима где се крштење, миропомомазање и остале Свете Тајне, „па чак и рукоположење свештенослужитеља и Епископа прихвата за валидно, свакако од онда кад расколници ступе у јединство са Црквом и од када се провери да ли су имали апостолско прејемство“ (Вранишковски 2009, 11). У том смислу можемо да кажемо да расколничка јерархија МПЦ има потенцијал да се врати у јединство. У ствари, пошто је до 1967. године имала апостолско прејемство, МПЦ би решавањем раскола могла да уђе у потпуно јединство са ПОА, односно са СПЦ.

Закључак

Још су Свети Кипријан Картагински, Свети Августин, али и други Свети Оци покушали да објасне проблем раскола који Цркву Христову нагриза изнутра. За разлику од Велике шизме где се раскол везује за погрешно учење о двоструком исхођењу Духа Светога (Филиокве), Македонски раскол има етнофилетистички карактер. Темељи се на подређивању национално-политичким интересима који су резултирали неканонском проглашењу аутокефалности Македонске православне цркве. Да би се проблем разрешио прво је важно скренути пажњу да име цркве која би у себи имала префикс македонска не може да буде прихваћено у православном свету због дугогодишњег спора Македоније и Грчке око самог имена земље. Односно, опште је познато да је више православних патријараха грчког порекла и да би нереално било да они подрже тај назив. Даље, треба истаћи да се црква у Македонији не може издвојити и добити аутокефалност без одобрења мајке Цркве, односно Српске Православне Цркве, тако да самоиницијативно проглашење аутокефалности МПЦ недвосмислено представља неканонски чин. Са друге стране, формирање Православне Охридске Архиепископије је легитиман акт који је подржала како СПЦ, тако и остали православни свет. Тако посматрано, хапшење и прогон Митрополита Јована Вранишковског од стране македонских власти представља прецедан несагледивих размера. На крају треба истаћи да је могуће превазићи раскол и ступити у јединство са Телом Христовим, истинском Црквом. Неопходно је да се МПЦ приклони Православној Охридској Архиепископији, канонски признатој наследници Охридске архиепископије још од времена Светог Климента и Наума Охридског, која заједничари и спасоносно животивори у Евхаристијској заједници са СПЦ и осталим помесним црквама.

Библиографија

Библијски извори:

Свето Писмо. *Нови Завјети*. 2014. Издање Комисије Светог Архијерејског Синода Српске Православне Цркве. Уредник Епископ бачки Иринеј (Буловић). Београд.

Документа из архива Св. Архијерејског Синода СПЦ:

Свети Архијерејски Синод. АСБр. 33/зап. 121. 30. април/13. мај 1947.
Свети Архијерејски Синод. Црквени суд — Православна епархија скопска. бр. 159. 16. мај 1958.

Литература:

- Вранишковски, Јован. 2003. „Слобода у зашвору“. *Сведок. Крим–ревија*, 4.9.2003.
- Вранишковски, Јован. 2007. *Слобода у зашвору*. Београд: Ставропигијални манастир Свети Јован Златоусти и „Православље“.
- Вранишковски, Јован. 2008. *Крајка историја на Охридската Архиепископија*. Београд: Архиепископија охридска и Митрополија скопска и Издавачки фонд СПЦ.
- Вранишковски, Јован. 2009. „Богословско-историјски аспект раскола у православној цркви и његово превазилажење“. У Поповић, Герасим. 2009. *Неканонско православље — расколи и секте*, 7–21. Београд — Карловац: „Мартирија“.
- Gelzer, Heinrich. 1892. „Ungedruckte and wenig bekannte Bistümerverzeichnisse der orientalischen Kirche“. *Byzantinische Zeitschrift*, I (1892): 257; II (1893): 41.
- Gustave, Schlumberger. 1900. *L'Épopée byzantine à la fin du dixième siècle, seconde partie. Basile II, le Tueur de Bulgares*. Paris: Hachette & Cie.
- Ђурђевић, Бранислав. 1970. *Однос између Охридске архиепископије и Српске цркве од папа Смедерева (1459) до обнављања Пећке Патријаршије (1557)*. Сарајево: Академија наука и умјетности Босне и Херцеговине.
- Калић, Јованка. 2007. „Српска држава и Охридска архиепископија у XII веку“. *Зборник радова Византолошког института XLIV* (2007): 197–208.
- Мељанац, Милош. 2014. *Прилејски контрасти*. Нови Сад: Прометеј.
- Мирковић, Мирко. 1965. *Правни положај и карактер српске цркве под турском влашћу (1459–1766)*. Београд.
- Новковић, Стојан. 2018. *Охридска архиепископија*. Београд: Арт Прес.
- Поповић, Герасим. 2009. *Неканонско православље — расколи и секте*. Београд — Карловац: „Мартирија“.

- Пузовић, Предраг. 1997. *Раскол у Српској Православној Цркви — Македонско црквено ијџињање*. Београд: Штампарија Српске Патријаршије.
- Пурић, Јован. 2018. *Лоїос, символ, икона*. Нови Сад: Академска књига.
- Радонић, Јован. 1950. *Римска курија и јужнословенске земље од XVI до XIX века*. Београд.
- Роуз, Серафим. 2008. *Блажени Августин*. Ур. Епископ далматински Фотије (Сладојевић). Београд — Шибеник: Истина.
- Руварац, Иларион. 1868. „О каталозима пећких патриараха“. *Гласник Српској ученој друштва VI* (XXIII ст. реда).
- Самарџија, Благоје. 2007. *Раскол и једна, светиња, саборна и апостолска Црква*. Београд: Чигоја штампа.
- Снегаров, Иван. 1995. *Историја на Охридската архиепископија I*. Софија.
- Чудотворац, Григорије, Римски, Иполит, Картагински Кипријан. 2007. *Оци и учитељи Цркве III века*. Уредник јеромонах Иларион (Алфејев). Предео са руског Миливој Р. Мијатов. Нови Сад: Хришћанска мисао.

Интернет извори:

- „Архиепископ Јован охридски о расколу у Македонији“. Youtube, 15. август 2012. <https://www.youtube.com/watch?v=8OaoJsbk5oA&t=820s> (посећено 1. 12. 2019).
- „Европски суд за људска права: Македонија да региструје Православну Охридску Архиепископију“. Видовдан, 25. Април 2018. <https://vidovdan.org/info/evropski-sud-za-ljudska-prava-makedonija-da-registruje-pravoslavnu-ohridsku-arhiepiskopiju/> (посећено 9. 12. 2019).
- „Епархија рашко-призренска обележава 1000 година постојања“. Телевизија Храм, 10. децембар 2017. <http://www.tvhram.rs/vesti/aktuelnosti/616/eparhija-rasko-prizrenska-obelezava-godina-postojanja> (посећено 22. 12. 2019).
- „Охридска архиепископија прославила 1000 година од оснивања“. Телеграф, 30. Септембар 2018. <https://www.telegraf.rs/vesti/jugosfera/2995563-ohridska-arhiepiskopija-proslavila-1000-godina-od-osnivanja-foto> (посећено 31. 12. 2019).
- „Ухапшен Владика охридски Јован“. Б92, 12. децембар 2011. https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2011&mm=12&dd=12&nav_category=16&nav_id=565020 (посећено 9. 12. 2019).
- Д, М. 2011. „Владика неће бити изручен Македонији“. Блиц, 5. јануар 2011. <https://www.blic.rs/vesti/drustvo/vladika-nece-bit-i-zrucen-makedoniji/f9k6zgg> (посећено 9. 12. 2019).
- Томчић, Славица. „После три године у затвору: Епископ охридски Јован Вранишковски на слободи!“ *Курир*, 2. фебруар 2015. <https://www.>

kurir.rs/vesti/drustvo/1673155/posle-tri-godine-u-zatvoru-episkop-ohridski-jovan-vraniskovski-na-slobodi (посећено 9. 12. 2019).

Примљено: 31. 12. 2019.

Исправљено: 24. 4. 2020.

Одобрено: 5. 5. 2020.

THE MACEDONIAN SCHISM — THE RELATIONSHIP OF THE ORTHODOX ARCHDIOCESE OF OHRID AND THE MACEDONIAN ORTHODOX CHURCH

Tomislav A. Lunić

Faculty of Security Studies, University of Belgrade

Summary: *The essence of the Church lies in its unity. Even though its local communities are scattered throughout the world, together they form one body — the Body of Christ. Without this unity, not a single Sacrament makes sense. The schism, on the other hand, corrupts the Church from within. In 1967, the Macedonian Orthodox Church (MPC) proclaimed its autocephaly and entered the schism in which it stands to this very day. In the paper we have presented the circumstances and consequences that this non-canonical act of the Macedonians resulted in, as well as the potential prospect of return to the right path, the path of truth and orthodoxy. The suffering and persecution of the Metropolitan John Vranishkovsky perhaps best reflect the fall of the MPC, and with it the people of Macedonia. The Orthodox Archdiocese of Ohrid, the canonical successor to one of the oldest Christian communities in the Balkans, points to the schism and calls on the MPC to return to true faith. Whether it will succeed remains an unanswered question for both the Macedonian people and the Christian world as a whole.*

Key words: *Archbishop John (Vranishkovsky), The Macedonian schism, The Serbian Orthodox Church, The Orthodox Archdiocese of Ohrid, the Macedonian Orthodox Church, the Church unity.*